

REFAH REJİMLERİ SINIFLANDIRMA ÇALIŞMALARI: CİNSİYET BOYUTLARI

Gülden ÜLGEN*
Leyla Firuze ARDA ÖZALP**

Özet

Refah devleti yazının büyük bir çoğunluğu öncelikle hane halkı ve bireye odaklanmış ve cinsiyete pek önem vermemişlerdir. Bu ise kadının rolünü görünmez kılmıştır. Refah yazının büyük bir çoğunluğu kadını göz ardı etse de 'kadın ve refah devleti' teması birçok çalışma için ilham kaynağı olmuştur. Bu çalışmada ise refah rejimleri cinsiyet açısından değerlendirilmiştir. Hiyerarşik olmayan kümeleme yöntemlerinden k-ortalama tekniği kullanılarak, 26 ülke 11 farklı değişken açısından analiz edilmiştir. Analiz sonuçları, sosyal demokrat refah rejimindeki eşitlik yaklaşımının cinsiyet rollerindeki etkisini ortaya koyarken, muhafazakâr ve liberal rejimlerden ayrıştığını da göstermiştir. Diğer taraftan bu ayrışmanın, Güney Avrupa refah rejimi ve bu modelden biri olarak kabul edilen Türkiye ile çok daha belirgin olduğu ortaya koyulmuştur. Analizden elde edilen diğer önemli sonuç ise Güney Avrupa refah rejimi içerisinde gelişen heterojenleşmedir.

Anahtar Kelimeler: Refah Rejimleri, Cinsiyet, Kümeleme Analizi

JEL Sınıflaması: I31, J16, D63, H53

STUDIES OF WELFARE REGIMES CLASSIFICATION: GENDER DIMENSIONS

Abstract

A large body of welfare state literature has primarily focus on household and individual and they have given little attention to gender. So this made the role of woman invisible. Although most of welfare literature have ignored woman, the theme of 'woman and the welfare state' has been a source of inspiration for many studies. In this work, welfare regimes have been evaluated in terms of gender. By using the k-means technique from non-hierarchical clustering methods, 26 countries were analyzed for 11 different variables. The results of the analysis reveal the effect of the equality approach on gender roles in the social democratic welfare regime and indicate the distinction from conservative and liberal regimes. On the other hand, it has been shown that this distinction is even more prominent with Southern Europe's welfare regime and Turkey which is regarded as one of those models. Another important result of the analysis is the heterogeneity that develops within the Southern European welfare regime.

* Prof.Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, E-posta: gulden@istanbul.edu.tr

** Yrd.Doç.Dr., Amasya Üniversitesi, Merzifon İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, E-posta: leyla.ozalp@amasya.edu.tr

Keywords: *Welfare Regimes, Gender, Clustering Analysis*

JEL Classification: *I31, J16, D63, H53*

1. Giriş

Refah rejim türleri arasındaki farklılaşma, birey, aile ve devlet gibi olguların ele alınışları kapsamında oluşturulan farklı politika ve programlar neticesinde oluşmuştur. Dolayısıyla, “refah devleti” olarak ifade edilen yapı tek tip değildir. Bu bağlamda refah devleti literatürü, genellikle refah rejimlerini açıklamak veya sınıflandırmak üzerine odaklanmıştır. Refah rejimlerini belirlemek adına refah devleti tipolojileri kullanılmıştır. Refah devleti çalışmaları, büyük ölçüde 1980’li yıllardan itibaren ortaya çıkmış ve bu dönemden itibaren sayıca hızla artmıştır.

İlk sınıflandırma çalışması, Harold Wilensky ve Charles Lebeaux (1958) tarafından *‘kalıntı (residual) ve kurumsal (institutional)’* refah devletleri şeklinde yapılmıştır. Richard Titmuss (1960) ise *‘kalıntı refah, endüstriyel başarı performans, kurumsal yeniden bölüşümcü’* bir refah devleti ayrımı yapmıştır³. Esping-Andersen’in *‘liberal, muhafazakâr (korporatist) ve sosyal demokrat’* refah devletleri ayrımı, Titmuss’un refah modelleri ayrımına uygun düşmektedir⁴. Esping-Andersen’in “Refah Kapitalizminin Üç Dünyası (The Three Worlds of Welfare Capitalism)” adlı çalışması (1990), refah yazınına ilgi uyandırması nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Diğer taraftan Esping-Andersen’in çalışmasına birçok eleştiri yöneltilmiş ve bu eleştirilerden yola çıkan birçok yazar, alternatif sınıflandırmalar yapmış veya mevcut üçlü sınıflandırmaya yeni türler eklemişlerdir. Esping-Andersen’in çalışmasına yöneltilen eleştiriler, yalnızca gelişmiş ekonomilere sahip batılı ülkelerin ele alınması, Akdeniz ülkelerinin yanlış sınıflandırılması, sınıflandırmada kullanmış olduğu metalaşmanın sınırlandırılması ölçeğinin kapsamı ve cinsiyet boyutunun ihmal edilmesi gibi bazı önemli ana hususlar etrafında toplanmaktadır. Bu çalışmada ise refah rejimi sınıflandırma analizinin odak noktasına cinsiyet temasının yerleştirilmesi ve refah rejimlerinin cinsiyet açısından değerlendirmesi öngörülmektedir. Esping-Andersen’den sonra refah rejimlerini cinsiyet temelinde ele alan birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada ise Türkiye’nin de değerlendirilmeye alındığı yeni bir sınıflama çalışması ortaya koyulacaktır. Bu kapsamda öncelikle Esping-Andersen’in çalışması birçok yönüyle değerlendirilmeye alınmış, refah rejimlerinin piyasa, devlet ve aile bağlantısındaki ayrışmaları üzerinde durulmuş ve bu yazındaki gelişmeler değerlendirilmiştir. Sonrasında ise refah rejimleri genelinde cinsiyet rolleri ve aile ilişkileri ışığında refah devletleri cinsiyet açısından analiz edilmiştir.

2. Esping-Andersen’in Temel Sınıflandırma Çalışması

Refah rejimleri, devlet, piyasa ve aile arasında bölüşülen refah üretimini ifade etmektedir. Esping-Andersen’a göre refah rejimlerinin oluşumundaki farklılıklar, kapitalizme has yıkıcı

3 Pierson C. (1998). Contemporary Challenges to Welfare State Development, Political Studies, XLVI, s.778.

4 Hinrichs, K. (1992). Review, European Sociological Review, Vol. 8, No. 2, s.200-201.

metalaşma sürecinde hayatta kalabilmenin garantilerini yeniden yaratma yani metalaşmanın sınırlanması yöntemleri ile sonuçta ortaya çıkan savunmasızlığı telafi etmeye duyulan ihtiyaç ile şekillenmiştir. Tarihsel olarak üç kurumun işlevsel niteliği ile bu telafi süreçleri farklılaşmıştır. Esping-Andersen'in refah rejimlerinin farklılığı "piyasa, devlet ve aile" olmak üzere bu üç kurumun baskınlığına dayanmaktadır. Liberal modelde, *piyasanın ağırlığı*; sosyal demokrat modelde *devletin*; muhafazakâr modelde ise *ailenin* baskın bir rolü bulunmaktadır.

• Liberal Refah Devletleri

Piyasa bağımsızlığına sınırsız bir inançla, devleti asgari düzeye indirmek bu rejimin en büyük politik taahhüdüdür. Liberal refah rejimlerinin karakterize özelliklerinden birisi, kalıntı (sosyal garantilerin, kötü risklerle sınırlandırılmıştır) olmasıdır. Bu bakımdan 19.yüzyıl yoksulluk yardımı politikalarının bir mirası veya bir ürünü olarak değerlendirilebilir. ⁵ Piyasa kaynak dağılımında baskın bir role sahiptir. Devlet tarafından sağlanan refah minimaldir ⁶. Yardımlar, başlıca düşük gelir gruplarına, işçi sınıfına ve devlete bağımlı kesime yöneliktir. Burada amaç yüksek bir gelir eşitliğini desteklemek veya göreceli yoksulluğu iyileştirmekten ziyade yalnızca "aşırı yoksulluğun" önüne geçmektir. Bu rejim türü, işgücü piyasasında yeterli geliri elde edemeyen hane halkı için "iyi bir asgari geçim düzeyi" sağlanmasını arzular ⁷. Refah politikaları, çalışma açısından caydırıcı olmayacak ve refah bağımlılığı yaratmayacak şekilde tasarlanır. Liberal ekonomik sistem, ekonomik etkinliği merkeze alır. Esping-Andersen bu rejim türünü, anglo-sakson ülkelerinden "*ABD, Kanada ve Avustralya*" ile örneklendirmiştir.

• Muhafazakâr / Korporatist Refah Devletleri

Kıta Avrupası ülkeleri ile eşleştirilen bu rejim türü, Katolik sosyal politikanın tarihsel mirası ve korporatizm ile şekillenmiştir. Dolayısıyla geleneksel aile yapısının korunması güçlü bir şekilde öncelikler arasındadır. Kilise geleneğinin etkisini içerisinde barındıran bu rejimde muhafazakâr bir tavır ile aile ve cinsiyet konuları ele alınır. Tarihsel korporatist-devletçi doku, sanayi sonrası sınıf yapısının gereksinimlerine cevap vermek üzere iyileştirilmiştir. Bu rejim türünde yoksulluk riski altındaki insanların öncelikle aile, kilise ve ait oldukları diğer sosyal gruplara güvenmeleri beklenir. Devlet müdahalesi, ailenin başarısız olduğu durumlarla sınırlıdır yani yalnızca ailenin kapasitesi tükendiğinde gerçekleşecektir. Başlıca ekmek kazananın iş durumunu muhafaza etmek olan ailelerin mevcut sosyal durumunu korumak, şüphesiz tek amaçtır ⁸. Bu rejim türü, önce Almanya'da oluşmuştur ve sonrasında Kıta Avrupası'nda yer bulmuştur. Esping-Andersen, bu rejim türlerini; "*Avusturya, Fransa, Almanya ve İtalya*" ile örneklendirmiştir.

5 Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*, Oxford University Press, s.74-75.

6 Andreß, H., J. Heien, T. (2001). *Four Worlds of Welfare State Attitudes? A Comparison of Germany, Norway and the United States*, *European Sociological Review*, Vol. 17, No. 4, s. 342.

7 Headey, B. ve diğerleri (1997). *Welfare Over Time: Three Worlds of Welfare Capitalism in Panel Perspective*, *Journal of Public Policy*, Vol. 17, No. 3, s.332.

8 Headey, ve diğerleri, 1997, 332-333. ; Pierson, 1998, 778. ; Schwarz, J. E. (1992). *Review*, *The American Political Science*, Vol. 86, No. 1, s. 265.

• Sosyal Demokrat Refah Devletleri

Sosyal demokratik model, yoksulluğu azaltan yeniden bölüşümcü bir refah devletini ifade eden daha insancıl bir kapitalizm sunmaktadır. Devlet araçlarını, politik, sosyal ve ekonomik eşitlikçiliğin desteklenmesi için kullanır. Muhafazakâr ve liberal rejimlere kıyasla yoksulluğu azaltmak ve eşitlik gibi konulara daha fazla öncelik vermektedir. Liberal refah devletlerinin piyasa ile münasebetine karşın bu ülkeler, piyasayı dışlar ve refah devleti özünde evrensel bir dayanışma inşa ederler. Sosyal demokrat refah rejimleri, metalaşmanın sınırlanması ve piyasa bağımlılığını azaltmak için sarf ettiği belirgin çaba ile diğer rejimlerden ayrılmaktadır. Zengin veya fakir olup olmadığına bakılmaksızın herkes aynı haklara ve yardımlara sahiptir⁹. Muhafazakâr modelin aksine, ailenin bireylerinin ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar gücünün tükenmesini beklemez. Burada amaç, ailesel bağımlılığı yükseltmek değil bireysel bağımsızlığı artırmaktır. Bu bağlamda bu model, liberalizm ve sosyalizmin kendine özgü bir birleşimidir¹⁰. Esping-Andersen bu rejim türünü, İskandinav ülkelerin (özellikle İsveç, Norveç ve Danimarka) sosyal politika gelenekleri ile örtüştürmektedir.

2.1. Kadın ve Refah Devleti

“Eğer devlet bir aile olsaydı, refahın bir kadın meselesi olduğu düşünülebilirdi.”

Linda Gordon

Bir yandan aile kurumuna olan bağlılığı diğer yandan istihdamın önemli bir parçası olması nedeniyle başlı başına bir refah üreticisi olan kadın, farklı türde refah rejimlerinin oluşumuna kaynaklık etmiştir. Aile yükünün paylaşıldığı ailelerde dahi kadın, aile üyelerinin refahından sorumludur¹¹. Esping-Andersen’in çalışmasında ise her ne kadar refah rejimleri farklılıklarının oluşumuna ışık tutulsa da kullanılan metalaşmanın sınırlanması ölçeğinin emeğin bir meta olduğu fikrine dayanması nedeniyle ücretsiz aile çalışanı olarak kadının görmezden gelinmesine neden olmuştur¹². O’nun yanı sıra refah devleti yazınında başlangıçta cinsiyetin rolü, önemli bir dinamik olarak analizlere dâhil edilmemiştir. Çalışmaların çoğunluğunun büyük oranda hane halkı ve bireye yönelmesi kadının rolünü görünmez kılmıştır. Refah yazınında kadının göz ardı edilmesi önemli eleştirileri beraberinde getirirken diğer taraftan ‘kadın ve refah devleti’ teması birçok çalışmanın ilham kaynağı olmuştur.

Sosyal demokratik ülkelerden farklı olarak muhafazakâr rejimler, kadının aileye bağımlılığını güçlendirirken liberal rejimler ise hizmet sunumunu piyasaya bırakarak cinsiyet ilişkilerine kayıtsız kalmaktadır¹³. Diğer taraftan yine sosyal demokratik ülkelerden farklı olarak liberal ve özellikle de

9 Esping-Andersen, 1999, 45-80.

10 Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, New Jersey, Princeton University Press, s.113 ; Hicks, A. (1991). *Review*, *Contemporary Sociology*, Vol. 20, No. 3, s.400.

11 Gordon, L. (1990). *Women, the State, and Welfare*, Madison, University of Wisconsin Press, s.9.

12 Sainsbury, D. (1996). *Gender, Equality and Welfare States*, Cambridge University Press, s.36.

13 Orloff, A. (1996). *Gender in the Welfare State*, *Annual Review of Sociology*, Vol. 22, s.65.

muhafazakâr rejimler, ‘ekmeği kazanan erkek’ modelini desteklerken kadına yalnızca hane içerisinde rol vererek kadının metalaşmasını sınırlandırmaktadırlar. Sosyal demokratik refah rejimleri ise kadının metalaşmasına imkân tanır¹⁴. İskandinav ülkeler, kadının aile yükünü azaltıp refah sorumluluklarını aile ağırlıklı olmaktan çıkararak ilk aşamada kadınların metalaşmasına yardım etmektedirler. Kadınların çocuk sahibi olup olmadığına bakılmaksızın iş piyasasına ve özellikle kamu sektörüne katılımı teşvik edilir. Refah sorumluluklarının aile merkezli olmaktan çıkarılması (de-familialization) yoluyla sosyal demokrat refah devletleri, kadının metalaşmasına yardım eder ve bir yandan da erkeğe olan bağımlılığı azaltır¹⁵. Sosyal demokratik refah rejimleri, diğer rejimlerden farklı olarak ve açıkça kadın istihdamını teşvik etmeyi amaçlayan bir “çifte-gelir sağlayan” model geliştirmişlerdir. Bu modelin amacı, kadının ekonomik bağımlılığını azaltarak cinsiyet eşitliğini ilerletmektir. Eşitliğin bir parçası olarak kadınların ücretli işlerde çalışmalarını teşvik eden devletin aktif rolü sosyal demokratik geleneğe dayanmaktadır. 1960’lı yıllarda refah devletinin gelişmesi ve kamu hizmet sektörünün büyümesi neticesinde ‘kadının iki rolünün’¹⁶ yerini çift gelir sağlayan aile modeli almıştır. Kadının iki rolü de benimsediği modelin aksine çifte-gelir sağlayan modelde kadının, küçük çocuk annesi olduğunda dahi işgücü piyasasına girmesini desteklemektedir ve böylece yaşam döngüsü boyunca çalışma ve aile hayatının bütünleştirilmesi hedeflenmektedir. Kadınları yoksulluktan koruduğu diğer taraftan eşlerine ve ailelerine veya devletin refah kurumlarına olan bağımlılıklarını azaltarak bağımsızlık hakkını sağladığı için kadınların tam istihdamı, sosyal demokratik ülkelerde cinsiyet eşitliğine yönelik çok önemli bir adımdır¹⁷.

Liberal rejimlerde yüksek ekonomik performans hedefi nedeniyle insanlar, piyasaya oldukça bağımlıdır. Tüm bireyler metalaştırılmıştır ve yaşı, sağlık veya aile durumuna bakılmaksızın çalışmaya teşvik edilirler. Bu sebeple kadınların daha yüksek istihdam oranlarına sahip olacağı düşünülebilir. Liberal model, kamu ve özel sektörün keskin bir ayrımına dayanır ve birey öncelikli bir politika hedefidir. Ancak buna rağmen sosyal yardımlar nadiren birey üzerine kurulmuştur ve aslında uygulamada sosyal politikalar daha çok aile üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla liberal rejimler de ‘ekmeği kazanan erkek’ özelliklerine sahiptir. O’Connor ve diğerleri (1999)¹⁸, Esping-Andersen’in çalışmasındaki ‘liberal rejimlerde piyasa kutsallığının, cinsiyet kaygılarından daha önemli olduğu düşüncesinin’ yanlışlığının bu duruma yol açtığını ifade etmektedirler. Yani gerçekte liberal rejimlerde dahi anneliğin kutsallığı, kadınları piyasanın kutsallığından korumaktadır¹⁹.

Muhafazakâr rejimlerde kadınların maddi açıdan eşlerine bağlı oldukları varsayılır ve bunun bir sonucu olarak daha az sayıda kadın çalışır. Bu rejim türünde, erkeğin işleri yönetmesi, kadının ise evde kalması şeklinde idealize edilen aile kurumunun istikrarı desteklenmektedir. Bakım hizmetleri gelişmemiştir ve dolayısıyla aile, hem gelir hem de hizmetler açısından en önemli sosyal refah

14 Sainsbury, D. (1994). *Gendering Welfare States*, London, SAGE Modern Politics, s.28.

15 Esping-Andersen, 1999, 46-47.

16 Hem ücretli çalışan hem de aile içi bakım sağlayan

17 Mandel, H. (2010). *Understanding Gender Economic Inequality Across Welfare Regimes, Children, Gender and Families in Mediterranean Welfare States*, Derleyen: Mimi Ajzenstadt, John Gal, s.37-40.

18 “States, Markets, Families: Gender, Liberalism and Social Policy in Australia, Canada, Great Britain and the United States”

19 Kremer, M. (2007). *How Welfare States Care Culture, Gender, and Parenting in Europe*, Copenhagen, Amsterdam University Press, s.50-51.

aracıdır. Bu rejim türü, erkeğin ekmeği kazandığı ve aile reisi olduğu kadının ise ev işlerini yerine getiren rolü üstlendiği bir aile yapısını temsil eder. Sosyal haklar istihdam ile ilişkilidir ve kadınların emek piyasasına kazandırılması hususundaki çabaların yetersizliği onların bu haklardan daha çok 'eş' olarak yararlanmasına neden olmuştur²⁰. Dolayısıyla muhafazakâr rejimler, geleneksel aile içi cinsiyet rollerini destekleyen refah politikalarını benimsemişlerdir. Kadına biçmiş olduğu rol nedeniyle "ekmeği kazanan erkek refah devleti (male breadwinner's welfare state)" şeklinde adlandırılmaktadır.

Muhafazakâr olarak tanımlanan ülkeler her ne kadar ortak özellikler taşıysalar da Kıta Avrupası ülkeleri ve Güney Avrupa ülkeleri arasında büyük farklılıklar mevcuttur. Muhafazakâr rejimler genellikle aileye ağırlık veren politikaları nedeniyle Kıta Avrupası ülkeleri ile tanımlanmışlardır. Esping-Andersen'in çalışmasının eleştiri aldığı önemli noktalardan biri Akdeniz ülkelerinin sınıflandırmada ayrı bir tür olarak yer almamış olmasıdır. Esping-Andersen, İtalya'yı muhafazakâr refah devletleri çatısı altına yerleştirirken İspanya, Portekiz ve Yunanistan'ı değerlendirmeye almamıştır. Aslında İtalya'nın istihdam yapısı, geleneksel cinsiyet rollerinin kabulü veya aile merkezli politikaları, Fransa veya Almanya'dan ziyade Yunanistan, İspanya ve Portekiz'e benzemektedir. Bu nedenle Esping-Andersen'in çalışmasını takiben Akdeniz ülkelerinden oluşan yeni bir tipoloji olarak 'Güney Avrupa refah rejimi' oluşturulmuştur²¹. Esping-Andersen'in kullandığı metalaşmanın sınırlanması kavramı ile ücretsiz işi ihmal etmiş olması, aile içi ücretsiz çalışma oranının yüksek olduğu İtalya'nın da yanlış sınıflanmasına yol açmıştır²².

Güney Avrupa refah rejimi, muhafazakâr rejimlerden aile ve çalışma hayatını uzlaştıran politikalar ve aileye yönelik maddi yardımlar açısından daha az gelişmiş aile hizmetleri sunmaları nedeniyle ayrılmaktadırlar. Güney Avrupa refah rejimlerinde ailecilik muhafazakâr rejim özelliklerinden daha köklüdür. Bu da bu ülkelerde aile yardımlarının daha düşük olmasına yol açmaktadır²³. Sosyal refah ve bakım sorumluluklarını aileye ve toplumsal dayanışmaya yüklemektedir²⁴. Akdeniz ülkelerinde aile kavramının toplumsal refahın çatısını oluşturması yani aile merkezli dayanışmanın başlı başına bir refah üreticisi olması, bu ülkelerde devletlerin refah sorumluluğunu azaltmaktadır. Bu da esas olarak kadınlar tarafından sağlanan aile kaynaklı sosyal politika modelini yaratmaktadır²⁵.

20 Kremer, 2007, 49. ; Mandel, 2010, 40.

21 Bu çalışmalardan bazıları; Ferrera (1996), Kammer, Niehues ve Peichl (2012), Leibfried (1992), Minas v.d., (2014).

22 2008 yılında İtalya'da kadının ücretsiz aile çalışanı olarak harcadığı süre 5 saat 25 dakika iken Fransa'da 2009 yılında bu süre 3 saat 88 dakikadır.

23 2013 yılı İtalya ve Yunanistan'da kamu aile harcamasının GSYH içerisindeki payı sırası ile %1,4 ve %1,3 iken Almanya ve Fransa'da %2,2 ve %2,9'dur.

24 Mandel, 2010, s.40-41.

25 Salido, O., Moreno, L. (2013). İspanya'da Kadın İstihdamı ve İspanyol Refah Rejiminin Gelişimi, Akdeniz'de Kadın İstihdamının Seyri, Derleyen: Ayşe Buğra, Yalçın Özkan, İstanbul, İletişim Yayınları, s.38.

2.2. Sınıflandırma Çalışmalarındaki Gelişmeler

Esping-Andersen'in "Refah Kapitalizminin Üç Dünyası" adlı çalışması (1990), refah yazınına ilgi uyandırması nedeniyle büyük önem taşımaktadır. O'nun öncü çalışmasını takip eden birçok yazar, alternatif sınıflandırmalar yapmış veya mevcut üçlü sınıflandırmaya yeni türler eklemiştir. Bunlardan bazı önemli çalışmalara aşağıda yer verilmiştir.

Leibfried (1992), 'Avrupa ülkeleri içerisinde dört ayrı rejim türü oluşturmuştur. Leibfried, Esping-Andersen'in çalışmasına Latin Kuşağı Ülkeleri veya Tam Oluşmamış Refah Rejimleri adlı dördüncü bir kategori eklemiştir²⁶. *Castles ve Mitchell (1993)* de dördüncü bir tipolojinin var olduğunu ortaya koymuşlardır. Sonuç olarak Avustralya, Yeni Zelanda ve İngiltere'yi liberal bloktan alarak radikal bloğun arasına yerleştirmişlerdir²⁷. *Ferrera (1996)*, "Güney Modeli" adı altında yeni bir tipoloji eklemiştir²⁸. *Bonoli (1997)*, İngiliz, Kıta, Nordik ve Güney Model olmak üzere dörtlü bir tipoloji oluşturmuştur. Bu dört modeli de Beveridge ve Bismarck olmak üzere kendi iki üst başlık içerisinde değerlendirmiştir²⁹. *Korpi ve Palme (1998)*, kurumsal yapıların beş ideal türünü elde etmişlerdir. Bu türler; "Hedeflenen, Gönüllü Devlet Desteği, Korporatist, Temel Koruma ve Kapsayıcı"³⁰. *Bambra (2006)*, güncellenmiş metalaşmanın sınırlanması verisi (1998/99) ile ülkeler arasındaki ilişkilerin nasıl değiştiğini araştırmıştır³¹. *Sharkh ve Gough (2010)*, çalışmasını içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu gelişmekte olan ülkelere uygulamışlardır. Çalışmasında Türkiye daha düşük devlet harcamalarını ifade eden bir alt kategoriye dâhil edilmiştir³². *Aspalter (2011)*, çalışmasında Doğu Asya, Doğu Orta Avrupa ve ilk kez Latin Amerika ülkelerini de kapsayacak şekilde "ideal-tipik" refah rejimleri çalışmalarındaki son gelişmeler üzerine odaklanmıştır³³. *Kammer, Niehues ve Peichl (2012)*, ise sınıflandırmaların etkin yeniden dağılım sonuçları üzerine uygulandığında da aynı sonucu verip vermeyeceğini analiz etmişlerdir ve "sosyal demokrat, muhafazakâr, liberal ve güney refah rejimlerini" tanımlanmıştır³⁴. *Minas v.d., (2014)*, aile, piyasa, din ve klientalizm olmak üzere dört farklı boyut açısından Avrupa ülkelerini değerlendirmişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre, Güney Avrupa/Akdeniz ülkeleri ayrı bir küme oluşturmaktadırlar³⁵.

26 Arts, W., Gelissen, J. (2002). Three Worlds of Welfare Capitalism or More? A State of the Art Report, Journal of European Social Policy, Vol 12 (2), s.145.

27 Bambra, C. (2005). Cash Versus Services: 'Worlds of Welfare' and the Decommodification of Cash Benefits and Health Care Services, Journal of Social Policy; 34,2, s.198.

28 Ferrera, M. (1996). The Southern Model of Welfare in Social Europe, Journal of European Social Policy, 6(1), s.17-37.

29 Bonoli, G. (1997). Classifying Welfare States: a Two Dimension Approach, Journal of Social Policy, Volume 26, Issue 03, s.351-372.

30 Korpi, W., Palme, J. (1998). The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality and Poverty in the Western Countries, American Sociological Review, Vol. 63, No. 5, s.661-687.

31 Bambra, C. (2006). Decommodification and the Worlds of Welfare Revisited, Journal of European Social Policy, 0958-9287; Vol 16(1), s.73-80.

32 Sharkh, M. A., Gough, I. (2010). Global Welfare Regimes A Cluster Analysis, Global Social Policy, Vol. 10(1), s.27-58.

33 Aspalter, C. (2011). The Development of Ideal-Typical Welfare Regime Theory, International Social Work, 54(6), s.735-750.

34 Kammer, A. ve diğerleri (2012). Welfare Regimes and Welfare State Outcomes in Europe, Journal of European Social Policy, 22(5), s.455-471.

35 Minas, C. ve diğerleri (2014). Welfare Regime, Welfare Pillar and Southern Europe, Journal of European Social Policy, Vol. 24(2), s.135-149.

Esping-Andersen'nin çalışmasına yöneltilen önemli eleştirilerden biri daha önce de bahsedildiği gibi kadının göz ardı edilmiş olmasıdır. Buna paralel olarak *Lewis (1992)*, ihmal edilen cinsiyet hususunu ele alarak alternatif bir tipoloji oluşturmuştur. Ekmek kazanan erkek modeli (male breadwinner model) ile bağlantılı olarak ekmek kazanan erkek ve ev işleri yapan kadın tanımlaması yapmıştır. Bu tipolojide Lewis, İngiltere'yi güçlü ekmek kazanan erkek devleti, Fransa'yı ılımlı ekmek kazanan erkek devleti ve İsveç'i ise en zayıf ekmek kazanan erkek devleti olarak sınıflandırmıştır³⁶. *Siaroff (1994)*, 'cinsiyete duyarlı yeni tipolojiler' oluşturmuştur. Bu dört yeni tipoloji; (1) Protestan-liberal, (2) Gelişmiş hristiyan demokrat, (3) Protestan-sosyal demokrat ve (4) Geç kadın mobilizasyonu'dur³⁷. *Gornick ve Jacops (1998)*, kamu istihdamının gelirden cinsiyet açığı üzerindeki etkisini yedi ülke için değerlendirmişlerdir. Çalışma sonuçları, liberal, muhafazakâr ve sosyal demokrat ülkeler arasındaki belirgin farklılığı ve aynı zamanda bir takım benzerliği de ortaya koymaktadır³⁸. *Trifiletti (1999)*, cinsiyet eleştirileri ile dördüncü tipolojiye duyulan ihtiyaç neticesinde Güney Avrupa refah rejimleri üzerinde durmuştur³⁹. Esping-Andersen'nin sınıflandırmasına cinsiyet bakış açısını dâhil etmiştir. *Daly (2000)*, İngiliz ve Alman refah devletlerinin tarihsel bağlamda farklılıklarının vurgulandığı çalışmasında refah devleti gelişiminde toplumsal cinsiyetin etkisini değerlendirmiştir⁴⁰.

3. Metodoloji, Veriler ve Bulgular

26 ülkenin dâhil olduğu çalışmada 11 farklı değişken kullanılarak refah rejimlerinin cinsiyet açısından sınıflandırılması amaçlanmıştır. Bu sınıflandırmayı yapabilmek için kümeleme analizi kullanılmıştır.

3.1. Kümeleme Analizi

Kümeleme analizi, ele alınan birimleri aralarındaki benzerliklerine göre belirli gruplara ayırmaya olanak tanıyan çok değişkenli istatistiksel bir yöntemdir. Kümeleme analizinin amacı, karşılaştırılabilir birimleri gruplandırmak ve ayırt etmektir. Bu işlemin gerçekleştirilebilmesi için birimlerin birbirleri arasındaki uzaklıklar kullanılır.

Kümeleme analizi, çeşitli örneklerde ortak özellik veya benzerliklere dayalı homojen alt grup veya kümelerin tanımlanmasına olanak tanıyan çok değişkenli bir gruplama tekniğidir⁴¹.

36 Lewis, J. (1992). Gender and the Development of Welfare Regimes, *Journal of European Social Policy*, Vol. 2 No. 3-1, s.159-173.

37 Siaroff, A. (1994). *Work, Welfare and Gender Equality: A New Typology*, Gendering Welfare States, Derleyen: Sainsbury, Diane, London, GBR: Sage Publications, s.82-101.

38 Gornick, J. C., Jacobs, J. A. (1998). Gender, the Welfare State, and Public Employment: A Comparative Study of Seven Industrialized Countries, *American Sociological Review*, Vol. 63, No. 5, s. 688-710.

39 Trifiletti, R. (1999). Southern European Welfare Regimes And The Worsening Position Of Women, *Journal of European Social Policy*, Vol 9 (1), s.49-64

40 Daly, M. A. (2000). *The Gender Division of Welfare: The Impact of British and German Welfare States*, New York: Cambridge University Press.

41 Allen, D. A., Goldstein, G. (2013). *Introduction, Cluster Analysis in Neuropsychological Research Recent Applications*, Derleyen: D. N. Allen, G. Goldstein, London, Springer New York, s.3.

Kümeleme analizinin amacı, ele alınan nesnelerin mümkün olan en iyi gruptandırılmasını bulmaktır. Dolayısıyla belirli bir kümedeki nesneler arasındaki ilişki derecesi en üst düzeyde olmaktadır. Belirli bir gruptaki nesnenin aynı gruptaki diğer nesneye başka herhangi bir gruptakinden daha benzer yapıda olduğu söylenebilir. Yani bir kümedeki nesneler birbirleri ile büyük benzerliğe sahipken o küme dışındaki diğer nesneler ile küçük bir benzerliğe sahiptirler. Bu nedenle kümeleme analizinde her birim veya değişken yalnızca bir küme içerisinde temsil edilir. Kümeleme analizinin her tekniği büyük veya küçük benzerliği için kendi kriterine sahiptir. Verilerin geometrik görünümü açısından benzerliği iki şekilde kavramsallaştırılır; (1) veri alanındaki birimler arası mesafe ve (2) birimlerin yoğunluğundaki değişim⁴².

Birçok kümeleme yöntemi bulunmakla birlikte yaygın olarak, 'hiyerarşik kümeleme ve hiyerarşik olmayan kümeleme' olmak üzere iki ana yöntem kullanılmaktadır. Hiyerarşik kümeleme yönteminde uzaklık ölçüsü yardımıyla elde edilen uzaklık matrisinden yararlanılarak birbirine en yakın ya da en benzer birimden başlanılarak ve gözlemler birbirine bağlanarak tüm bireyler bir kümede toplanacak şekilde ağaç diyagramı oluşturulur. Hiyerarşik kümeleme yönteminde farklı teknikler bulunmaktadır. Bu tekniklerden en yaygın şekilde kullanılanları tekli bağlantı (en yakın komşuluk), tam bağlantı (en uzak komşuluk), ortalama bağlantı ve birim sayısı fazla olduğunda iyi sonuç veren ward teknikleridir⁴³. Hiyerarşik ve hiyerarşik olmayan kümeleme yöntemleri arasındaki temel ayrım, hiyerarşik kümeleme yöntemlerinde mevcut veri setinin kaç kümeye ayrılacağı kullanıcı tarafından belirlenmemesi ve küme sayısı analizle belirlenmesidir. Hiyerarşik olmayan kümeleme analizinde ise küme sayısı kullanıcı tarafından belirlenmektedir.

Bu çalışmada ise potansiyel küme sayısı hakkında ön bilgi olması sebebiyle hiyerarşik olmayan kümeleme yöntemlerinden k-ortalama tekniği tercih edilmiştir.

3.1.1. K-Ortalamalar Tekniği

K-ortalamalar, her verinin en yakın küme merkezine atanmasına olanak tanıyarak verilerin bölünmesine sağlayan istatistiksel bir yöntemdir. Bu istatistiki metot ilk olarak MacQueen (1967) tarafından sunulmuş ve birçok bilim alanına uygulanmıştır.

K-ortalamalar kümeleme analizi bir veri setinin K altkümelerine bölmek için kullanılır. Dolayısıyla, herhangi bir alt kümedeki birimler o alt kümenin merkezine diğer herhangi bir alt kümenin merkezinden daha yakındır. K-ortalamalar kümeleme analizinde iki birim arasındaki benzerlik, öklidyen uzaklık ölçüsü ile belirlenir⁴⁴.

42 Bijnen, E. J. (1973). Cluster Analysis Survey and Evaluation of Techniques, Holland, Tilburg University Press, s.2. ; Cross, C. L. (2013). Statistical and Methodological Considerations When Using Cluster Analysis in Neuropsychological Research, Cluster Analysis in Neuropsychological Research Recent Applications, Derleyen: Daniel N. Allen, Gerald Goldstein, London, Springer New York, s.14. ; Gruyter, D. (2015). Cluster Analysis for Corpus Linguistics, ProQuest Ebook Central, s.155.

43 Çakmak, Z. (1999). Kümeleme Analizinde Geçerlilik Problemi ve Kümeleme Sonuçlarının Değerlendirilmesi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Say 1, s.191-192.

44 Rehman, K. ve diğerleri (2014). K-means Cluster Analysis and Seismicity Partitioning for Pakistan, J Seismol,18, s.406.

$$d_{ij} = \left(\sum_{n=1}^p (X_{in} - X_{jn}) \right)^2$$

K-ortalama kümeleme tekniği nesne veya birimleri, belirlenmiş sayıda kümeye gruplamak üzere tasarlanmıştır. Küme sayısı, (önceki araştırmalardan, dendrogram gibi hiyerarşik yöntemler veya benzeri şekillerde ön bilgiler edinerek) kullanıcı tarafından belirlenmektedir. Genellikle birkaç potansiyel küme seti oluşturulur ve sonrasında teorik muhakeme ile veri tarafından desteklenen en iyi küme belirlenir⁴⁵.

3.2. Değişkenler

Hiyerarşik olmayan kümeleme yöntemlerinden k-ortalama tekniğinin kullanıldığı çalışmada “kadın istihdamı, anne istihdamı, katkıda bulunan aile işçileri, kadın temsili, kadın ve erkek ücret açığı, kadın ve erkek istihdam açığı, kamu aile harcaması, kamu çocuk bakımı, anne ölüm oranı, beklenen yaşam süresi ve beklenen okullaşma yılı olmak üzere 11 değişken değerlendirmeye alınmıştır. Değişkenlere ait verilerde 2013 yılından itibaren kayıplar olması nedeniyle daha kapsamlı veri elde edebilmek adına çalışma yılı 2013 olarak belirlenmiştir.

i-ii. Kadın İstihdamı ve Anne İstihdamı: Kadın istihdamı ve anne istihdamı, kadınların ekonomik özgürlükleri açısından refah devletlerinin aile kavramına nasıl yaklaştıkları açısından bir anlam taşımaktadır. Bu yönüyle kadın ve anne istihdamı, refah devletlerini sınıflandırmak açısından belirleyici bir değişkendir. Çalışmada kadın istihdamı, 15-64 yaş arası kadın istihdamının nüfusa oranı olarak alınmıştır. Anne istihdamı ise 15-64 yaş arası en az bir çocuk (0-14) sahibi kadın istihdam oranını göstermektedir.

iii. Katkıda Bulunan Aile İşçileri: Katkı sağlayıcı aile işleri veya ücretsiz aile işleri, aile gelirine dolaylı bir telafi sunmakla birlikte piyasa üretimine katkı sağlayan bir emek biçimidir. Hanenin diğer üyelerinin aile şirketi veya çiftçilik gibi serbest meslek sahibi olduğu kadınlar arasında yaygın bir emek türüdür. Çalışmada katkıda bulunan kadın aile işçilerinin kadın istihdamı içerisindeki payı alınmıştır.

iv. Kadın Temsili: Kadınların parlamentodaki sandalye oranını göstermektedir.

v. Kamu Aile Harcaması: Kamunun aile yardımlarıyla ilgili harcamaları, aile ve çocuklara yönelik finansal desteği içermektedir. Çocuk yardımı, bakım desteği, erken eğitim hizmetleri veya diğer aile hizmetleri gibi birçok ödeme veya hizmeti kapsayan bu finansal destek, refah devletlerinin aile politikaları hususunda önem taşımaktadır. Kamu aile harcamaları, ailesel yükün azaltılması yoluyla kadınların ekonomik özgürlüklerini teşvik etmesi açısından refah devletlerinin kadın konusundaki ayrışmalarının bir parçasıdır.

vi. Kamu Çocuk Bakımı: Toplam kamu erken çocukluk eğitimi ve bakım harcamalarının GSYH içerisindeki payını göstermektedir.

45 Cross, 2013, s.25.

vii-viii. Cinsiyet Açığı 1-2: Cinsiyet bazında ücret açığı, ortalama erkek ücretine göre kadın ve erkeklerin ortalama ücretleri arasındaki farka göre hesaplanmaktadır. İstihdam bazında cinsiyet açığı ise 15-64 yaş arası erkek ve kadın istihdamı arasındaki farkı göstermektedir.

ix. Anne Ölüm Oranı: Gebeliğe bağlı nedenlerle 100,000 canlı doğumda ölümlerin sayısıdır.

x. Doğumda Beklenen Yaşam Süresi (Kadın): Cinsiyete göre yeni doğan bir bebeğin yaşaması beklenen ortalama yıl sayısıdır. Bu gösterge nüfusun genel ölümlülük seviyesini yansıtmakta ve aynı zamanda belirli bir yılda tüm yaş guruplarında geçerlidir.

xi. Beklenen Okullaşma Yılı (Kadın): Cinsiyete göre okula başlama çağındaki bir çocuğun okulda geçirmesi beklenen yıl sayısını ifade eder.

Tablo 1: Değişkenlere Ait Başlıca Göstergeler

Değişken	Ölçek	Kaynak	Yıl
1 Kadın İstihdamı	15-64 Yaş, %	OECD	2013
2 Anne İstihdamı	15-64 Yaş, % (en az bir çocuk ile)	OECD	2013
3 Katkıda Bulunan Aile İşçileri	Kadın istihdamına oranı (%)	World Bank	2013
4 Cinsiyet Açığı 1	Kadın ve erkek ücret açığı	OECD	2013
5 Cinsiyet Açığı 2	Kadın ve erkek istihdam açığı	OECD	2013
6 Kamu Çocuk Bakımı	GSYH'nin yüzdesi	OECD	2013
7 Kamu Aile Harcaması	GSYH'nin yüzdesi	OECD	2013
8 Anne Ölüm Oranı	100,000 canlı doğum başına ölüm sayısı	UNDP	2013
9 Kadın Temsili	Parlamentoda kadın temsili	UNDP	2013
10 Beklenen Yaşam Süresi	Beklenen yıl sayısı (kadın)	OECD	2013
11 Beklenen Okullaşma Yılı	Beklenen yıl sayısı (kadın)	World Bank	2013

3.4. Bulgular 46

Çalışmada refah ülkelerinin cinsiyet temelinde sınıflandırılması, hiyerarşik olmayan kümeleme yöntemlerinden k-ortalama tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Küme sayısını belirlemek adına dört ve beş küme sayısı ayrı ayrı denenmiştir. Esping-Andersen'in tipolojisinin üçlü bir sınıflandırma ile oluşturulması diğer taraftan bu yazına Güney Avrupa refah rejimi gibi yeni modellerin eklenmesi neticesinde refah rejimlerinin cinsiyet açısından ele alınmasında da en az dört küme olabileceği düşünülmüştür. Spesifik olarak dört ve beş küme sayısının denenmesindeki temel nedeni budur.

Verilere K-ortalama tekniği uygulandığında çeşitli küme sayılarına göre aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır;

Dörtlü küme sonuçlarına bakıldığında, Esping-Andersen'in çalışmasında pür tipolojiye en yakın ülkelerden olan İsveç⁴⁷ ile birlikte Danimarka, Norveç, Finlandiya ve Hollanda ilk küme içerisinde yer almaktadır. Diğer taraftan İsviçre ve İzlanda da bu kümeye dâhil olmuşlardır.

46 Bulguların değerlendirilmesinde kullanılan veriler OECD veri tabanından alınmıştır.

47 Sosyal demokrasi puanlamasında '8', liberal ve muhafazakâr puanlamasında ise '0' değerler almaktadır (Esping-Andersen, 1990)

İkinci kümede muhafazakâr rejim türü olarak tanımlanan Kıta Avrupası ülkeleri ve liberal olarak tanımlanan ülkelerin varlığı göze çarpmaktadır. Bu ülkelerin yanı sıra Güney Avrupa refah rejimleri arasında yer alan Portekiz, İspanya da bu kümeye dâhil olmuşlardır. Bu analizden elden edilen önemli bir sonuçtur. Güney Avrupa refah rejimleri cinsiyet açısından değerlendirildiğinde İspanya-Portekiz ve Yunanistan-İtalya farklı sonuçlar ortaya koymaktadırlar. Bu kümeye dâhil olan diğer ülkeler ise İsrail, Lüksemburg, Yeni Zelanda'dır.

Üçüncü küme Güney Avrupa refah rejimlerinde Yunanistan, İtalya ile Japonya, Kore ve İrlanda'dan oluşmaktadır. Türkiye ise cinsiyet konusunda tek başına bir küme oluşturmaktadır.

Tablo 2: Kümeleme Tablosu I

Küme Sayısı	Kümelere	Ülkeler
4	1	İsveç, İsviçre, Norveç, Hollanda, İzlanda, Finlandiya, Danimarka
	2	Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İsrail, Lüksemburg, Yeni Zelanda, Portekiz, İspanya, İngiltere, ABD
	3	Yunanistan, İtalya, Japonya, Kore, İrlanda
	4	Türkiye

Refah rejimleri beş kümede ele alındıklarında ise sosyal demokrat ülkelerin İsviçre ve İzlanda ile birlikte ilk kümede kalarak net bir şekilde yerlerini korudukları diğer taraftan bu kümeye Avusturya ve Kanada'nın dâhil olduğu görülmektedir.

İkinci kümede Almanya, Belçika, Lüksemburg, Yeni Zelanda, Portekiz ve İspanya yer almaktadır. Bu, yapılan analizin önemli bir sonucudur. Güçlü muhafazakâr öz nitelikler taşıyan iki ülke olarak Almanya ve Fransa, küme sayısı beş olarak belirlendiğinde birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Diğer taraftan İspanya ve Portekiz'in bu kümede yer alması Güney Avrupa refah rejimlerinden Yunanistan ve İtalya ile aralarındaki cinsiyet bazında farklılığın altını çizmektedir.

Küme sayısı beş olarak belirlendiğinde Esping-Andersen'in çalışmasında pür tipolojiye en yakın ülke olan ABD'nin ⁴⁸ üçüncü kümede yer aldığı görülmektedir. ABD'nin yanı sıra bu kümeye İngiltere, Avustralya, Fransa, Japonya, İrlanda ve İsrail dâhil olmuştur.

Dördüncü kümede ise Yunanistan, İtalya ve Kore ve beşinci kümede ise Türkiye, yerlerini ve benzerliklerini korumaya devam etmiştir.

Tablo 3: Kümeleme Tablosu II

Küme Sayısı	Kümelere	Ülkeler
-------------	----------	---------

48 Liberalizm puanlamasında '12'; sosyal demokrasi ve muhafazakâr puanlamasında ise '0' değerler almaktadır (Esping-Andersen, 1990)

5	1	İsveç, İsviçre, Norveç, Hollanda, İzlanda, Finlandiya, Danimarka, Avusturya, Kanada
	2	Belçika, Almanya, Lüksemburg, Yeni Zelanda, Portekiz, İspanya,
	3	İngiltere, ABD, Avustralya, Fransa, İsrail, İrlanda, Japonya
	4	Yunanistan, İtalya, Kore
	5	Türkiye

Sosyal demokrat refah rejimleri, kadınların ekonomik bağımsızlığını azamileştirecek sosyal politikaları uygulayan bir rejim türüdür. Bu yönüyle hem liberal hem de muhafazakâr rejimlerden (dolayısıyla Güney Avrupa rejimlerinden) belirgin şekilde farklıdır. Bu ayrışma çalışma sonuçlarıyla da ortaya koyulmuştur. Büyük ölçüde sosyal demokrat refah rejimlerinin oluşturduğu ilk kümenin UNDP tarafından yapılan cinsiyet eşitsizliği indeksi de (İsviçre 1, Danimarka 2, Hollanda 3, İsveç 4, İzlanda 5, Norveç 6.sırada yer almaktadır) göz önüne alındığında kadın açısından daha iyimser sonuçlar yarattığı söylenebilir. Bu nedenle bu ülkeler, ‘kadın dostu refah devletleri’ olarak tanımlanabilirler. *Liberal ve muhafazakâr ülkeler* ise küme sayısı dört olarak belirlendiğinde ele alınan diğer bazı ülkelerle birlikte⁴⁹ ikinci kümede yer almış ve cinsiyet eşitliğinde “sosyal demokratik ülkeler ile Güney Avrupa refah rejimleri, Japonya, Kore ve İrlanda’nın oluşturduğu ekmeği kazanan erkek modelinin ağırlığı olan üçüncü küme” arasında yer almışlardır. Sosyal demokrat refah rejimleri ile en belirgin ayrışma ise kadın istihdamı dönüşüm sürecinin henüz tamamlanmadığı İtalya, Yunanistan gibi Güney Avrupa refah rejimleri, Kore veya Güney Avrupa refah rejimleri ile benzer öznelilikler taşıyan ancak kadın istihdam dönüşüm sürecinin henüz tam anlamıyla başlamadığı Türkiye arasında yaşanmaktadır. Akdeniz ülkelerinde aile kavramının toplumsal refahın çatısını oluşturması, bu ülkelerde devletlerin refah sorumluluğunu azaltmaktadır. Avrupa genelinde kamunun aile harcamalarına yapmış olduğu harcamaların GSYH içerisindeki payının en düşük olduğu ülkeler Akdeniz ülkeleridir. 2013 yılı için bu oranın en yüksek olduğu ülkeler Danimarka (%3,7) İsveç (%3,6) ve İzlanda (%3,6) iken en düşük olduğu ülkeler ise başta Türkiye (%0,4) olmak üzere diğer Akdeniz ülkeleridir. Bu da, bu ülkelerde göreceli olarak neden kadın istihdamının daha düşük seviyelerde yer aldığını açıklamaktadır.

Birer Güney Avrupa refah rejimi olan İspanya ve Portekiz, diğer Güney Avrupa ülkelerinden her iki kümeleme analizinde de ayrılmıştır. Bu ülkelerin diğer Akdeniz ülkelerinden ayrışmasının temelinde kadının piyasanın bir parçası olarak istihdamda daha fazla yer bulmasıyla ilgilidir. İspanya’da 1980 yılında erkek ve kadın istihdamı sırasıyla; %77,2 ve %28,5 iken 2015 yılına gelindiğinde erkek istihdamının % 64’e gerilerken ve kadın istihdamının %53,4’e yükselerek, istihdamdaki cinsiyet eşitsizliğinin kadın lehine çarpıcı şekilde iyileştiği görülmektedir. Bu yükseliş, İspanya’yı Avrupa genelinde kadın istihdamında en düşük seviyelerde olduğu bir konumdan Avrupa ortalamasına yaklaştırmış (yaklaşık %60) ve istihdamda Akdeniz ülkelerinden ise ayırtmıştır. İspanya’nın farklılaşması, İspanya’daki kadın istihdamının hızlı dönüşümü nedeniyle. Portekiz ise kadın istihdamında hem 1980’li yıllarda hem de günümüzde diğer Akdeniz ülkelerinden daha iyi durumdadır. 1980 yılında Portekiz’de kadın istihdamı %45,8 ile en yüksek Akdeniz ülkesiyken 2015

49 Küme sayısı dört olarak belirlendiğinde 2. Küme; Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İsrail, Lüksemburg, Yeni Zelanda, Portekiz, İspanya, İngiltere, ABD

yılında da %61,1 ile yine tüm diğer Akdeniz ülkelerinden daha öndedir. İtalya veya Yunanistan'da ise durum İspanya ve Portekiz'den farklıdır. İtalya'da kadın istihdamı 1980'lerde %33,4 ile neredeyse Avrupa'nın en düşük düzeylerindeki 2015'de %47,8 ile yine Avrupa'nın en düşük düzeylerindedir. İtalya'nın kadın istihdamının tam anlamıyla bir dönüşüm gerçekleştirememesini *Andreotti ve Mingione, (2013)*, ekonomik gelişim farklılıkları nedeniyle Kuzey ve Güney İtalya arasındaki kadın istihdamı farkına bağlamaktadır. Kadın istihdamı konusunda itici gücün Kuzey olduğunu Güney'in ise bu sürecin dışında kaldığını ve bu durumun İtalya'da kadın istihdamının gelişimini yavaşlattığını ifade etmişlerdir⁵⁰. Yunanistan'da ise bu konuda ilerleme kaydedilmiş olsa bile kadın istihdam serüveninin henüz tamamlanmadığı ve bu aksak ilerlemenin ise büyük ölçüde ekonomik kriz kaynaklı olduğu ifade edilmektedir⁵¹. 2015 yılı kadın istihdamı Yunan ekonomisinde %42,5 oranında gerçekleşerek Avrupa'da en düşük düzeyde kalmıştır.

Güney Avrupa refah rejimlerinin “süper kadını”, aile içi ücretsiz bakım işlerini ve ücretli tam zamanlı işlerde çalışabilmenin imkânsız yolunu bularak 1980'lerden itibaren başlı başına sosyal refah sağlama görevini üstlenmiştir. Akdeniz ülkelerinde kadınlar, bir yandan ücretsiz bakım hizmeti sunarken aynı zamanda emek piyasasında var olmayı başarmışlardır. Devlet tarafından da desteklenen refah üreticisi olarak süper kadının aileci rolü, Akdeniz ülkelerinde varlığını korumakla birlikte kademeli olarak azalmaktadır⁵². Bu azalış, kadının istihdama entegre olmaya başlamasıyla birlikte aile merkezli olmaktan çıkarak çalışma hayatını tercih etmesiyle açıklanabilir. Ücretsiz aile çalışanı olarak kadın, evde bakım işlerine İtalya'da 5 saat 25 dakika, Portekiz'de 5 saat 46 dakika ayırmaktadır. Evde bakım işleri, İspanya'da süper kadın olgusunun ortadan kalkmaya başlamasıyla 4 saat 30 dakika ile diğer Avrupa ülkeleri seviyesine yaklaşmıştır. Oranın en düşük olduğu ülke 3 saat 45 dakika ile İsveç'tir. Bu oranın en yüksek olduğu ülke ise 6 saat 28 dakika ile Türkiye'dir. Aslında Türkiye, birçok açıdan Güney Avrupa refah rejimleriyle benzer özellikler taşımakta ve bu rejim türüne dâhil edilmektedir. Bu benzerliğin merkezinde aileselcilik ve kadının sosyal refah üretimindeki rolü bulunmaktadır. Benzerliğin en çarpıcı olduğu nokta, İtalya ve özellikle Yunanistan'da olduğu gibi kadın istihdamının düşük olmasıdır. Ancak Türkiye, kadın istihdamı açısından oldukça farklı bir durum sergilemektedir. 1980'li yıllardan itibaren diğer Güney Avrupa refah rejimleri de dâhil olmak üzere Avrupa genelinde kadın istihdamı artarken Türkiye'de benzeri bir artış eğilimi olmamıştır. Aksine 1988 yılında Türkiye'de kadın istihdamı %32,1 iken 2015 yılında gelindiğinde %30 civarında gerçekleşmiştir. Türkiye bu istihdam oranı ile hem Güney Avrupa refah rejimlerinin hem de bütün olarak Avrupa'nın gerisinde kalmıştır. Kadın istihdamının Türkiye'de düşük olması, diğer Güney Avrupa refah rejimlerinde olduğu gibi kadın emeğinin toplumsal üretimin daha çok ev içi bakım hizmeti veya tarımsal hane işleri kısmında yer almasından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan aile, kadın ve iş hayatı birlikteliğinin temelinde Güney Avrupa refah

50 Andreotti, A., Mingione, E. (2013). İtalya'da Kadın İstihdamının Modernizasyonu: Tek Ülke İki Seyir, Akdeniz'de Kadın İstihdamının Seyri, Derleyen: Ayşe Buğra, Yalçın Özkan, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 57-91.

51 Karamessini, M. (2013). Yunanistan'da Kadın İstihdamının Sergilediği Eğilimler ve İzlediği Yollar: Kadınların Ekonomik Bağımsızlığa Giden Zorlu Yolculuğu, Akdeniz'de Kadın İstihdamının Seyri, İstanbul, Derleyen: Ayşe Buğra, Yalçın Özkan, İletişim Yayınları, s.91-125.

52 Moreno, L. (2011). Süper Kadınlar ve Akdeniz Refahı, Sosyal Politika Yazıları, Derleyen: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, İstanbul, İletişim Yayınları, s.375-397.

rejimlerinin yaşamış olduğu deneyimlerin, ilerleyen yıllarda kadının emek piyasasında daha fazla yer almaya başlamasıyla Türkiye’de de yaşanacağı veya hâlihazırda yaşanmakta olduğu söylenebilir. Sonuç olarak tüm değerlendirmeler ışığında Türkiye’nin ‘güçlü ekmeği kazanan erkek model’ e uygun olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır.

4.Sonuç

Gelişmiş ekonomilere sahip ülkeler başta olmak üzere kadın istihdamı birçok ülkede artış göstermektedir. Kadın istihdamındaki bu artışın ekonomik ve toplumsal etkileri yadsınamaz ölçülerdedir. Toplumsal hücrelere etki eden böyle bir değişim, cinsiyete dayalı rollerinin yeniden ele alınması sonucunda ekmeği kazanan erkeğin yanına ekmeği kazanan kadını da yerleştirmiştir. Birçok ülkede yaşanan kadın istihdam oranlarındaki artış, kadının sosyal statüsünü yeniden belirlemiştir. Kadın istihdamının toplumsal ve ekonomik anlamda kabul görmesi, kadının geri dönüşümü olmaksızın ücretli emeğin bir parçası olmasına yol açmıştır. Diğer taraftan refah rejim türü ayrımı gözetmeksizin birçok ülkede istihdamda cinsiyet eşitsizliği azalmıştır. Öncelikle geleneksel cinsiyet rolleri nedeniyle kadının ekonomik aktivite imkânlarının daha kısıtlı olduğu düşünülen muhafazakâr ülkelerde, cinsiyet eşitsizliğinin önemli değişiklikler geçirdiği açıktır. Cinsiyet eşitsizliğindeki bu değişiklikler, İspanya gibi Akdeniz ülkelerinde dahi gerçekleşmiştir. Bu değişikliklerin etkileri ise analizde belirgin bir sonuç yaratmış ve birer Güney Avrupa refah rejimi olan İspanya ve Portekiz’in diğer Güney Avrupa ülkelerinden her iki kümeleme analizinde ayrışmasına neden olmuştur.

Esping-Andersen’in sınıflandırmasında muhafazakâr ülkeler içerisine İtalya’yı dâhil etmesi birçok eleştiri almıştı ve genel olarak bu rejim türünün büyük bir heterojenlik içerdiği öne sürülmüştü. İlerleyen çalışmalarda İspanya, Portekiz, İtalya, Yunanistan ve hatta Türkiye’nin de dâhil olduğu yeni sınıflandırmalar yapılmıştır. Ancak gelinen noktada bu ülkeleri kapsayan Güney Avrupa refah rejiminin de heterojen yapılar oluşturmaya başladığı söylenebilir. Cinsiyet açısından İspanya ve Portekiz, diğer Güney Avrupa refah rejimlerinden ayrılarak Kıta Avrupası veya liberal ülkelerle benzer sonuçlar üretmeye başlamıştır. Analizde de ortaya koyulduğu şekilde mevcut cinsiyet rolleri açısından değişime uğramayan tek bir yer vardır ki sosyal demokrat ülkelerin cinsiyet eşitliğinde müstakil hale gelen konumlarıdır. Onlar tarihsel olarak devam ettirdikleri eşitlikçi yaklaşımlarını günümüze taşıyarak cinsiyet eşitliğinde başat rollerini korumuşlardır. Analiz sonuçları sosyal demokrat refah rejimlerinin, muhafazakâr ve liberal rejimlerden ayrıştığını ve bu ayrışmanın, Güney Avrupa refah rejimi ve bu modelden biri olarak kabul edilen Türkiye ile çok daha belirgin olduğunu ortaya koymuştur.

Kaynakça

- ALLEN, D. N., Goldstein, G. (2013). Introduction, Cluster Analysis in Neuropsychological Research Recent Applications, Derleyen: Daniel N. Allen, London, Gerald Goldstein, Springer New York, s.1-11.
- ANDREOTTI, A., Mingione, E. (2013). İtalyada Kadın İstihdamının Modernizasyonu: Tek Ülke İki Seyir, Akdeniz’de Kadın İstihdamının Seyri, Derleyen: Ayşe Buğra, Yalçın Özkan, İstanbul, İletişim Yayınları, s.57-91.

- ANDREß, H. J., Heien, T. (2001). Four Worlds of Welfare State Attitudes? A Comparison of Germany, Norway, and the United States, *European Sociological Review*, Vol. 17, No. 4, s.337-356.
- ARTS, W., Gelissen, J. (2002). Three Worlds of Welfare Capitalism or More? A State of the Art Report, *Journal of European Social Policy*, SAGE Publications, Vol 12 (2), s.137-158.
- ASPALTER, C. (2011). The Development of Ideal-Typical Welfare Regime Theory, *International Social Work*, 54(6), s.735-750.
- BAMBRA, C. (2005). Cash Versus Services: 'Worlds of Welfare' and the Decommodification of Cash Benefits and Health Care Services, *Journal of Social Policy*; 34,2, s.195-213.
- BAMBRA, C. (2006). Decommodification and the Worlds of Welfare Revisited, *Journal of European Social Policy*, 0958-9287; Vol 16(1), s.73-80.
- BONOLI, G. (1997). Classifying Welfare States: a Two Dimension Approach, *Journal of Social Policy*, Volume 26, Issue 03, s.351 - 372.
- BIJNEN, E. J. (1973). *Cluster Analysis Survey and Evaluation of Techniques*, Tilburg University Press, 1st Edition, 1973.
- CROSS, C. L. (2013). Statistical and Methodological Considerations When Using Cluster Analysis in Neuropsychological Research, *Cluster Analysis in Neuropsychological Research Recent Applications*, Derleyen: D. N. Allen, G. Goldstein, London, Springer New York, s.13-35.
- AKMAK, Z. (1999). Kümeleme Analizinde Geerlilik Problemi ve Kümeleme Sonularının Değerlendirilmesi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Say 1, s.187-205.
- DALY, M. E. (2000). *The Gender Division of Welfare: The Impact of British and German Welfare States*, New York, Cambridge University Press.
- ESPING-ANDERSEN, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, New Jersey, Princeton University Press.
- ESPING-ANDERSEN, G. (1990). *Social Foundations of Postindustrial Economies*, Oxford, Oxford University Press.
- FERRERA, M. (1996). The Southern Model of Welfare in Social Europe, *Journal of European Social Policy*, 6(1), s.17-37.
- GORDON, L. (1990). *Women, the State, and Welfare*, Madison, University of Wisconsin Press.
- GORNICK, J. C., Jacobs, J. A. (1998). Gender, the Welfare State, and Public Employment: A Comparative Study of Seven Industrialized Countries, *American Sociological Review*, Vol. 63, No. 5, s.688-710.
- GRUYTER, D. *Cluster Analysis for Corpus Linguistics*, ProQuest Ebook Central, 2015.
- HEADEY, B. ve diğerleri (1997). Welfare Over Time: Three Worlds of Welfare Capitalism in Panel Perspective, *Journal of Public Policy*, Vol. 17, No. 3, s.329-359.
- HICKS, A. (1991). Review, *Contemporary Sociology*, Vol. 20, No. 3, s.399-401.
- HINRICHS, K. (1992). Review, *European Sociological Review*, Vol. 8, No. 2, s.200-202.
- KAMMER, A. ve diğerleri (2012). Welfare Regimes and Welfare State Outcomes in Europe, *Journal of European Social Policy*, 22(5), s.455-471.
- KARAMEßİNİ, M. (2013). Yunanistan'da Kadın İstihdamının Sergilediği Eğilimler ve İzlediği Yollar: Kadınların Ekonomik Bağımsızlığa Giden Zorlu Yolculuğu, Akdeniz'de Kadın İstihdamının Seyri, İstanbul, Derleyen: Ayşe Buğra, Yalçın Özkan, İletişim Yayınları, s.91-125.
- KORPI, W., Palme, J. (1998). The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality and Poverty in the Western Countries, *American Sociological Review*, Vol. 63, No. 5, s.661-687.

- KREMER, M. (2007). How Welfare States Care Culture, Gender, and Parenting in Europe, Amsterdam University Press.
- LEWIS, J. (1992). Gender and the Development of Welfare Regimes, Journal of European Social Policy, Vol. 2 No. 3 1, s.159-173.
- MANDEL, H. (2010). Understanding Gender Economic Inequality Across Welfare Regimes, Children, Gender and Families in Mediterranean Welfare States, Derleyen: Mimi Aizenstadt, John Gal, s.35-55.
- MINAS, C. ve diğerleri (2014). Welfare Regime, Welfare Pillar and Southern Europe, Journal of European Social Policy, Vol. 24(2), s.135-149.
- MORENO, L. (2011). Süper Kadınlar ve Akdeniz Refahı, Sosyal Politika Yazıları, İstanbul, Derleyen: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, İletişim Yayınları, s.375-397.
- ORLOFF, A. (1996). Gender in the Welfare State, Annual Review of Sociology, Vol. 22, s.51-78.
- PIERSON, C. (1998). Contemporary Challenges to Welfare State Development, Political Studies, XLVI, s.777-794.
- REHMAN, K. ve diğerleri (2014). K-means Cluster Analysis and Seismicity Partitioning for Pakistan, J Seismol,18, s.401-419.
- SAINSBURY, D. (1994). Gendering Welfare States, London, SAGE Modern Politics, Volume 35.
- SAINSBURY, D. (1996). Gender, Equality and Welfare States, Cambridge, Cambridge University Press.
- SALIDO, O., Moreno, L. (2013). İspanya'da Kadın İstihdamı ve İspanyol Refah Rejiminin Gelişimi, Akdeniz'de Kadın İstihdamının Seyri, İstanbul, Derleyen: Ayşe Buğra, Yalçın Özkan, İletişim Yayınları, s.29-57.
- SCHWARZ, J. E. (1992). Review, The American Political Science, Vol. 86, No. 1, s. 264-266.
- SHARKH, M. A., Gough, I. (2010). Global Welfare Regimes A Cluster Analysis, Global Social Policy, Vol. 10(1), s.27-58.
- SIAROFF, A. (1994). Work, Welfare and Gender Equality: A New Typlogy, Gendering Welfare States, Derleyen: Sainsbury, Diane, London, GBR: Sage Publications.
- TRIFILETTI, R. (1999). Southern European Welfare Regimes and The Worsening Position of Women, Journal of European Social Policy, Vol 9 (1), s.49-64.

EKLER

ANOVA I

	Cluster		Error		F	Sig.
	Mn S.	df	Mn S.	df		
Wemp	784,424	3	34,545	22	22,707	,000
Lifeex	11,825	3	1,265	22	9,350	,000
Maemp	1052,067	3	24,962	22	42,147	,000
MatrMo	53,446	3	7,782	22	6,868	,002
Exps	6,024	3	3,006	22	2,004	,143
Contr	311,513	3	3,086	22	100,952	,000
seatw	520,530	3	32,913	22	15,815	,000
Fmlysh	2,553	3	,933	22	2,736	,068
gap1	50,451	3	48,734	22	1,035	,396
gap2	498,755	3	5,294	22	94,205	,000
Childcar	,611	3	,178	22	3,435	,035

Cluster Membership I

Case N	Ülkeler	Clust er	Distance
1	Austra	3	9,355
2	Austria	3	10,536
3	Belgium	3	15,792
4	Canada	3	10,902
5	Denmark	2	8,364
6	Finland	2	10,954
7	France	3	9,117
8	German	3	8,218
9	Greece	1	15,709
10	Iceland	2	9,351
11	Israel	3	10,987
12	Ireland	1	11,101
13	Italy	1	11,911
14	Japan	1	14,796
15	Korea	1	19,566
16	Luxemb	3	11,792
17	Netherl	2	6,492
18	New Zea	3	12,888
19	Norway	2	7,037
20	Portug	3	8,501
21	Spain	3	19,169
22	Sweden	2	7,496
23	Switz	2	14,284
24	Turkey	4	,000
25	UK	3	8,142
26	US	3	13,678

ANOVA II

	Cluster		Error		F	Sig.
	Mean S.	df	Mean S.	df		
Wemp	644,023	4	25,580	21	25,177	,000
Lifeex	8,381	4	1,418	21	5,912	,002
Maemp	802,487	4	23,591	21	34,017	,000
MaterMo	42,948	4	7,607	21	5,646	,003
Exps	3,016	4	3,436	21	,878	,494
Contr	234,865	4	2,998	21	78,330	,000
seatw	412,355	4	30,298	21	13,610	,000
Familysh	1,973	4	,966	21	2,042	,125
gap1	84,114	4	42,240	21	1,991	,133
gap2	360,027	4	8,221	21	43,796	,000
Childcar	,217	4	,232	21	,936	,462

Cluster Membership II

Case N.	Ülkeler	Cluster	Distance
1	Austra	4	11,013
2	Austria	5	11,112
3	Belgium	3	9,948
4	Canada	5	10,965
5	Denmark	5	9,924
6	Finland	5	10,820
7	France	4	9,935
8	German	3	10,197
9	Greece	1	11,396
10	Iceland	5	11,196
11	Israel	4	7,848
12	Ireland	4	11,224
13	Italy	1	11,237
14	Japan	4	14,954
15	Korea	1	20,083
16	Luxemb	3	10,687
17	Netherl	5	5,535
18	New Zea	3	10,620
19	Norway	5	8,919
20	Portug	3	10,944
21	Spain	3	14,752
22	Sweden	5	10,155
23	Switz	5	11,761
24	Turkey	2	,000
25	UK	4	5,193
26	US	4	7,557

